

Kétféle makk

„És itt áll addig is, és talán örökkévaló nyomatékként ez a hatalmas kő, melybe a kiváló Szervátiuszok az Ön világát, világunkat vésték, nyomatéknak áll e földön, őrizvén, hogy valamiképpen alólunk ki ne csússzon, álmainkat semmiféle szél el ne fújja.”

/Farkas Árpád: Levélféle Tamási Áronhoz. 1972./

Tamási Áron (Farkaslaka, 1897-1966, Budapest) a *Bölcső és Bagoly* c. gyermekkoráról szóló könyvében /megjelent 1953-ban/ írta, hogy kétféle makkot kellett szednie: „mert szedtünk embernek való makkot, vagyis *bükkmakkot*; s szedtünk állatnak valót is, ami *csere-makk* volt. Azért a kicsi barna s háromszögű bükk-makkért messzire kellett elmennünk, főleg egy «Bálinté» nevű nagy és igazi erdőbe, [...] Egykor bizonyosan valami Bálint nevű emberé volt az erdő, mert a neve erre vall. [...] A mi makkozásunk idején a falusi közbirtokosság erdeje volt, [...] /191./. A csere-makkot már zsákokkal hordtuk haza s a szénafüvek [kaszálok] cserefái [tölgyfái, kocsánytalan -] alól szedtük, de főleg egy «Bükkfü» nevű óriási erdős-füves helyen, amely különös természetű hely volt: ugyanis mert nemcsak fű helyett termett mohát, hanem azzal is visszaskodott, hogy Bükkfü léte csupán cserefái voltak. Otthon a csere-makkot halomba gyűjtöttük s tartogattuk arra az időre, amikor a disznót már *mindenféle módon* hizlalásra vettük” /193./.

Szerző kitűnő megfigyelő- és emlékezőképességének is köszönhetően, mennyire gazdagon ismertette falujának életét! Megtudhatjuk mindezeknek köszönhetően pl. azt, hogy a falujában, Farkaslakán is volt *magánerdő* a *község erdeje* mellett, és az átalakulhatott közbirtokossági erdővé. A *fafajcserére*, valamint az erdő térhódítására is utalt. De arról sem feledkezett meg, hogy a tölgymakkal való hizlalás vegyesen történt, mert így annak jellegzetes szaga az állat levágása után a húson kevésbé volt érezhető.

A *magánerdő* székelyföldi létezésének egyik első emlékével a *Barabás Samu-féle*, 1934-ben közzétett *Székely Oklevéltárban* találkozunk. Ebben olvasható, hogy 1493. november 5-én özvegy Bolyai Pongrácné Anna asszony a maroszeiki Lőrincfalván levő „Nagy erde” nevű erdejét a lőrincfalviaknak zálogba adta. Ez a latin nyelvű oklevél bizonyítja, hogy már a középkorban is - elsősorban lakott helyek közelében - az erdő zálog tárgya lehetett, mert értéket jelentett /156./.

A makkoltatásnak, a makkgyűjtésnek a kutatott területen kivételes jelentősége volt. A *Székely Oklevéltár* számos irata - így pl. az 1583-ból származó 715. számú - az egykori makkos erdők fontosságát igazolja. Szerepüket Erdély gazdasági életében abból a *becslési tarifából* is tudjuk, melyet *Werbőczy* az ő Hármaskönyvében felsorolt. E szerint legnagyobb értéke a makktermő erdőnek volt, ez adta a legbiztosabb jövedelmet.

Idézhetünk a „*Kászon széki falusi perek jegyzőkönyve*”-ből /*Kászonújfalui* is. Az 1785-ből kelt bejegyzés ugyanis a makkoltatást végző pásztorok kötelesegeire utal: „[...] közönséges [közös] egyesegünkben tulajdon Makos erdőinkre egynehány Számbol allo Serteseinket S. v. hizlalni 3 uj Szalonara egyeztünk fogadot Pásztorainkkal eszerint melyről is kezet adánk egyik a másiknak” /193./

Tamási Áron gyermekkorában azt is megfigyelte, hogy a „Bálinté” nevezetű *közbirtokossági erdőben* a kivágandó törzsek megjelölése hogyan történt: „Egy nyilvántartási nagy lapos könyvvel, óriási ácsplajbásszal és egy tenyeres élű faragófejszével vonultak az utakon és a ciheres [bokros, bozótos] ösvényeken az erdő felé [a közbirtokosság vezetősége], és mentükben olyan bölcsek voltak, hogy három napig még a hely is okosabb lett, ahol elhaladtak. Az erdőben aztán a tenyeres fejszével megvágták a fákat s a könyv útmutatása szerint a vágott helyre betűket írtak, ami a gazdáknak kétszeres munkát jelentett, mert először ki kellett a betűk alapján találni, hogy kié lesz ez a fa és amaz; s másodszor pedig le is kellett vágni a fát” /191.,192./

A némi malíciával megírt sorok nem azt jelentik, hogy *Tamási* ellenszenvet érzett volna a közbirtokossági rendszerrel szemben. Ismerte azt a veszélyt, mely a „*hatalmasok*” - a nagygazdák - uralmának velejárója volt. Egyik, 1936 körül született novellájában, igaz, hogy „hasas elnök”-ről írt. Ugyanazon kötet /*Rendes feltámadás - Válogatott novellák Bk.*, 1968./ egyik korábbi elbeszélésében azonban már nagy elismeréssel szólt arról, amit a *közbirtokossági erdő* nyújtott a népnek: „Elmondja [a jó gazda, aki a második réteget képviseli a faluban], hogy minden likra törvény van most, de legkivált az erdőre, mert abból él most a nép egyedül, búzát a háznak és törökbúzát, zabot a majorságnak, petróleumot a lámpának és dohányt a pipának csak abból lehet venni, mert egyéb kereset nincs” /200./ Ez a kereset pedig *nehéz erdei munkát* jelentett, melyről *Szülőföldem* c., 1939-ben írt kötetében e szavakkal emlékezett meg: „Mert itthonról kell élelmezni az ilyen favágó munkásokat, akik négy- vagy ötheti munka után sem hoznak annyi pénzt haza, hogy valamit indítani lehetne azzal” /36./

Akármenyire fáradtságos és veszélyes volt az erdőkitermelésekben vagy a fűrésziparban dolgozni, a két világháború között Erdély magyarsága igyekezett - bizonyára jobb híján - a „fából élni”. Erről tanúskodnak az *1930-as népszámlálás* adatai is: Erdély 68 697 *faiparból* élő személyéből 30 597 (44,5 %) magyar nemzetiségű volt, holott az egész lakosságnak csak 24,4 %-a volt magyar. (Ebben a számban természetesen a nagyszámú erdei idénymunkás nincs benne.)

Tamási Áron erdészeti-fakereskedelmi ismereteit bizonyára elsősorban az *Ábel a rengetegben* c. regényében hasznosította, miközben humorát is csillog-

tatta: „- A *hullafa* ára szekerenként harminc lej, a *hasogatott fáé* ötven. Különben itt van egy táblázat, ami mindent megmagyaráz”, oktatták az erdei tűzifaraktáros Ábelt, ki főnökének arra a megjegyzésére, hogy a táblázatot ki is függesztik, ezzel irodajelleget kölcsönözve szerény erdei szálláshelyének, nagy magabiztonsággal jelentette ki, hogy mindez neki is jó, „ha a táblázatnak jó” /1985-ös kiadás, 68./.

Tamási Áron vallomása az Ábel-trilógiáról c. írásából /uo. 268-269./ megtudjuk az erdővel kapcsolatos ismereteinek a forrását is. Ez pedig a gyakorlat, az egyéni tapasztalat volt: „Gyakran ott is háltam az erdőben, sőt egy ízben még szemet is égettem apámmal. Ez nagyon emlékezetes dolog volt, mert apám jó közepes gazda lévén, nem értett a *szénégetés mesterségéhez, mely a szegényebbek foglalkozása volt.* [Hogy a szénítés mennyire mesterség, arról bárki meggyőződhet, ha figyelmesen elolvassa *Tagán Galimdsán* Fakitermelés és szénégetés Székelyvárságon c. kitűnő dolgozatát, a Néprajzi Értesítő 1943. évfolyamának 32-55. oldalain.] Bizonyára úgy gondolkozott, hogy majd a helyszínen én kitanulom ezt a mesterséget is. A vége az lett, hogy öt napig az erdőn töltöttük az időt, majd a hatodikon a porrá égetett és használhatatlan szemet földdel betakartuk, s szépen hazamentünk. Később is, mialatt a gimnáziumot jártam, nyári szünidőben nagy gazda voltam otthon, s így sok mindent megtanultam, amire aztán később én is magtanítottam Ábelt.”

Hogy az erdőnek egyéni tapasztalás útján való megismerése mennyire volt elégséges Ábel számára, miközben a „rengeteg”-et járta? Válaszképpen idézzünk a regény egyik igen szép részletéből: „Vagyis egy olyan erdőrészen mentem keresztül, ahol egyformán tanyázott a bokor, a sarjúerdő [a sarjerdő] és az óriási fa [idős magfák]. Volt ott többféle bodzabokor és többféle áfonyasarj, csipkerózsabokor [gyepürózsa, közönséges vadrózsa] és berkenyebokor, dárdás fűzfa és egy-egy nyomorék boróka; beljebb elvegyesen [elegyesen] bükkfa, cserefa, gyertyánfa, nyírfa és többféle fenyőfa. S mindezek között *egy-egy kőriska és juharfa kértek engedelmet a növésre*” /uo. 77./.

Egy elegyes, többszintű, váltakozó összetételű erdő képe áll előttünk, olyan fa- és cserjefajokból, melyek a Hargitán megtalálhatók. Mintha leírásából az is kitűnnék, hogy „*az erdő összetett jelenség, minden tényezője külön-külön és együttesen kölcsönösen hat egymásra és a környezetére is*”. Természetesen, túlzás lenne *G. F. Morozov -1867-1920 - Az erdő élete* c., 1912-ben megjelent, világhírű művében lefektetett erdőelméletét Tamási sorai közt keresni, de a „*kértek engedelmet a növésre*” mégiscsak egy életközösségre utal.

Tamási Áron írásaiban felelevenítette az erdőnek a háborúk idején betöltött szerepét is. Egyik legszebb ifjúsági regényünkéből, a „*Hazai tükör*”-ből idézhetjük az erre utaló szavait: „A lakosság erdőbe futott s egy kicsi békességért imádkozott” /13./ Bujdosásra kényszerülve, az erdőben „tekeregték” a Moldvába menekült kurucok is, ahogy erről *A Csíkszentkirályi Sándor család levéltára* I. c. kiadványban olvashatjuk: „[...] hogy ha gratiat [kegyelmet] adnak, ő [a bujdosó] is csak kijő, mert megunta már a tekergést” /1711. 207./.

Szólnunk kell végül arról a *nyelvkincs*ről, melyet irodalmunk egyik legszebben író művelőjétől, *Tamási Árontól* szülőföldjének erdészet- és faipartörténete örökölt, mert minden *szaktájszó* - és a hozzá tartozó szöveg, a példamondat - egyben egy információ, melyre építeni lehet.

Dicsérhetjük továbbá a költőt is, mert a nagy író sírjára szánt versében arról a fafajról sem feledkezett meg, mellyel kapcsolatosan fejezetünk mondanivalóját elkezdtük:

„Kívánhat-e ember többet:
derékaljnak szülőföldet
s két cserefa tömött árnyát
szemfedőnek.”

/Kányádi Sándor: T. Á. sírjára. 1966./

